

Van Piet Burgering
Aan Sjoukje Minnema
Datum 12 oktober 2018
Betreft VANG Support Tytsjerksteradiel

AANLEIDING

De gemeente Tytsjerksteradiel heeft via VANG-HHA Support een ondersteuningsvraag ingediend. Tytsjerksteradiel is een gemeente waar het huishoudelijk restafval nagescheiden wordt. De resultaten zijn, in vergelijking met vergelijkbare gemeenten goed te noemen. Maar, ook de gemeente Tytsjerksteradiel wil de stap van 130 kg per inwoner per jaar naar minder dan 100 kg restafval per inwoner per jaar in 2020 maken. De VANG doelstelling daarna gaat uit van slechts 30kg restafval per persoon per jaar in 2025.

De VANG-HHA support vraag wordt gebruikt om een eerste inventarisatie van mogelijke oplossingsrichtingen te geven.

Na een beschrijving van de huidige situatie (en een vergelijking met andere gemeenten) gaat deze notitie in op een tweetal in het oog springende afval fracties (luiers en GFe). Vervolgens is er een korte uitwerking van een tweetal mogelijkheden de hoeveelheid restafval verder te beperken (Diftar en een participatieve aanpak).

HUIDIGE SITUATIE

De huidige scheidingsresultaten van de gemeente Tytsjerksteradiel zijn al goed te noemen. Belangrijk is hierbij dat gebruik wordt gemaakt van nascheiding van Kunststof, drankenkartons en metalen. Met 130 kg (na nascheiding) restafval per persoon per jaar loopt Tytsjerksteradiel voorop in vergelijking met gemeenten van dezelfde grote en stedelijkheid.

Ter vergelijking 2016 (Kilogrammen **voor** nascheiding):

	Restafval (PP PJ)	GFT (PP PJ)
Maassluis	262 kg	42 kg
Meppel (omgekeerd inzamelen)	139 kg	138 kg
Epe (restafval 1 x per 3 weken)	188 kg	133 kg
Tynaarlo (Diftar)	126 kg	72 kg
Tytsjerksteradiel	156 kg	178 kg
Gemiddelde hoogbouwklasse D	146 kg	131 kg

Bijzonderheden

Bovenstaande gegevens betreffen voor Tytsjerksteradiel de gegevens **voor** nascheiding. Betrekken we de resultaten van de nascheiding er in dan komt Tytsjerksteradiel op 130 kg restafval per persoon per jaar (de hoeveelheid GFT blijft gelijk).

Belangrijk is om te vermelden dat niet alleen het aantal inwoners van belang is, maar ook de hoogbouwklasse. Epe, Tynaarlo en Tytsjerksteradiel vallen in hoogbouwklasse D (80% of meer eengezinswoningen). Meppel heeft 74% eengezinswoningen (klasse C) en Maassluis heeft 49% eengezinswoningen (klasse B).

Meppel heeft reeds langere tijd omgekeerd inzamelen (restafval ondergrondse containers). In Epe is ook huis aan huis inzameling van Glas, papier, textiel en klein E goed). Maassluis is een zeer verstedelijkte gemeente (veel hoogbouw). Tynaarlo is een Diftar gemeente met beprijzing van restafval en GFT (per gewicht).

Onder aan de tabel staan de gemiddelde resultaten van gemeenten uit hoogbouwklasse D.

OVERZICHT VERSCHILLENDE FRIESE GEMEENTEN

Ontwikkelingen inzameling restafval				2015	2016	2017
				kg inwoner per	kg inwoner per	kg inwoner per
Heerenveen (Diftar)	Matig stedelijk	Huishoudelijk afval		167,6	150	139,3
Ooststellingwerf (Diftar)	Niet stedelijk	Huishoudelijk afval		176,7	173,2	170,1
Opsterland (Diftar)	Niet stedelijk	Huishoudelijk afval		170,4	163,2	157,9
Tytsjerksteradiel	Niet stedelijk	Huishoudelijk afval		163,6	159,5	158,7
Gem Friese gemeentes	n.v.t.	Huishoudelijk afval		201,3	197,9	197,3

Ontwikkelingen inzameling GFT afval				2015	2016	2017
				kg inwoner per	kg inwoner per	kg inwoner per
Heerenveen	Matig stedelijk	GFT		91,7	103	113,5
Ooststellingwerf	Niet stedelijk	GFT		73,2	83,7	89,4
Opsterland	Niet stedelijk	GFT		79,2	76,8	83
Tytsjerksteradiel	Niet stedelijk	GFT		176,7	177,9	179,8
Gem Friese gemeentes	n.v.t.	GFT		122,4	126,5	128,4

In bovenstaande gegevens van de Friese gemeenten is te zien dat Tytsjerksteradiel er positief uitspringt. Bij het restafval is door de jaren een gestage afname te zien, bij het GFT een gestage toename.

Positief is dat de scheidingsresultaten in Tytsjerksteradiel verbeteren. In 2014 was nog sprake van 174 kg restafval, in 2015 van 163 kg en in 2016 van 156 kg restafval per persoon per jaar. De hoeveelheid GFT per persoon per jaar is in die periode stabiel (177 kg pp/pj). De hoeveelheid OPK daalt in die periode van 70 kg naar 58 kg en ook de hoeveelheid verpakkingsglas neemt af van 18 naar 16 kg pp/pj).

SORTEERANALYSE

Het beeld dat de sorteeraanlyse uit najaar 2017 laat zien is in lijn met de bovenstaande bevindingen. Het gesorteerde restafval bestaat nog voor bijna 23% uit GFT, uit ruim 11% Luiers en uit 20% plastic folie. Het aandeel luiers is relatief hoog (landelijk gemiddelde tussen de 5 en 8%). De stromen herbruikbaar papier (7%) en herbruikbaar glas (2%) in de sorteeraanlyse zijn zeker niet hoog te noemen in vergelijking met andere, vergelijkbare, gemeenten.

Belangrijk is wel om een kanttekening bij de sorteeraanlyse te plaatsen. De sorteeraanlyse is gebaseerd op een jaarlijkse steekproef van slechts ca. 40 minicontainers. De vraag is dus of deze analyse een goed beeld geeft voor de gehele gemeente. Wel is de analyse goed vergelijkbaar in de tijd omdat het steeds dezelfde periode en dezelfde straat betreft.

Kijkend naar de sorteeraanlyse zijn er een tweetal stromen die in aanmerking komen om nog van het restafval gescheiden te worden: Groente Fruit en Etensresten en luiers.

LUIERS

Er is zeer veel aandacht voor luiers in het restafval. Rond de 200.000 ton luiers en incontinentiemateriaal wordt in Nederland verbrand als restafval. In het verleden is er in Nederland in een aantal gemeenten sprake geweest van gescheiden luierinzameling en verwerking. Dit bleek niet rendabel te zijn. Vanwege de druk om de hoeveelheid restafval te verminderen is er weer hernieuwde belangstelling voor het gescheiden verwerken van luiers.

Er zijn op dit moment nog geen werkende full scale luier verwerkingsinstallaties. Een eerste zal nog in 2018 worden gebouwd door ARN bij Nijmegen. Een tweede zal vermoedelijk bij AEB in Amsterdam worden neergezet. De capaciteit van deze twee installaties zal niet voldoende zijn om alle Nederlandse luiers en incontinentiemateriaal te verwerken. De kosten voor het verwerken van luiers en incontinentiemateriaal zullen vermoedelijk gelijk (of iets hoger) zijn aan die van restafval. Er is dus geen financieel voordeel.

In het grondstoffenbeleidsplan is over luiers het volgende opgenomen:

*"Binnen Afvalsturing Fryslân (Omrin) wordt binnen het motto "**bronscheiding waar het moet, nascheiding waar het kan**" steeds gekeken naar nieuwe mogelijkheden van deelstromen die op een hoogwaardigere manier hergebruikt kunnen worden, in plaats van bijvoorbeeld verbranding. Een recent voorbeeld: voor de deelstroom luiers in het restafval wordt een manier uitgewerkt om hoogwaardig te hergebruiken. Gedacht wordt om deze luiers ook te gaan nascheiden in de huidige scheidings- en verwerkingsinstallatie (SBI) bij Omrin in Oudehaske door een extra scheidingstrommel aan de installatie toe te voegen "*

Het advies is om, zolang er nog geen zicht is op concrete verwerking van luiers en incontinentiemateriaal voor een gemeente om nog niet te starten met separate inzameling. De gescheiden inzameling zou dan immers slechts 'voor de vorm' zijn. De luiers zouden daarna met het restafval de verbrandingsoven in gaan. Gezien de ontwikkelingen op het gebied van luierinzameling en verwerking is het goed hier wel de vinger aan de pols te houden om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden.

INZAMELING GFE (GROENTE FRUIT EN ETENSRESTEN)

De GFT inzameling in Tytsjerksteradiel is al bovengemiddeld. Anderzijds zit er in het restafval nog een aanzienlijke hoeveelheid Groente Fruit en etensresten (23% van het restafval). Dit biologisch afval laten verwerken met het GFT is economisch voordeliger. De verwerkingskosten van een ton Restafval liggen immers bijna € 30.- hoger (inclusief belastingen) dan de verwerkingskosten van een ton GFT (rekening houdend met een verhoogde afvalverbrandingsbelasting).

Daarbij is overigens geen rekening gehouden met de veranderde samenstelling van het restafval en de resultaten van de nascheiding met betrekking tot biogas en biogranulaat.

Bij een volledige afname van het GFE (Groente Fruit en Etensresten) uit het restafval gaat het om 30 kg per persoon per jaar (uitgangspunt 130 kg restafval pp pj).

130	kg rest	afname	23%	30	kilo's
			15%	20	kilo's
			10%	13	kilo's
			5%	7	kilo's

Onderstaand is een indicatie van de afname van de kosten bij minder GFE in het Restafval

Afname GFE in Rest 23%		2018	na afname	
Verwerking restafval 2018		€ 473.200,00	€ 364.364,00	€ -108.836,00
Verwerking GFT		€ 350.550,00	€ 424.104,00	€ 73.554,00
Totaal				€ -35.282,00

Afname GFE in Rest 5%		2018	na afname	
Verwerking restafval 2018		€ 473.200,00	€ 449.540,00	€ -23.660,00
Verwerking GFT		€ 350.550,00	€ 366.540,00	€ 15.990,00
totaal				€ -7.670,00

Uiteraard is een totale afname van het GFE uit het restafval niet meteen realistisch. Het betreft immers een gedragsverandering. Hiervoor is tijd nodig.

Het gescheiden houden van Etensoestten is voor veel inwoners het ontwikkelen van een nieuwe gewenning waartegen soms ook weerstand is. Met name 'vies' en 'geuroverlast' zijn bekende tegenwerpen. Belangrijk punt is dat Etensoestten een zeer belangrijke biologische grondstof kunnen zijn bij processen van vergisting en compostering.

Een zeer veel gebruikt en relatief eenvoudig middel om de inzameling van GFE te stimuleren is het uitdelen van keukenbakjes. Dit is in Tytsjerksteradiel in 2013 al gedaan. (uitgedeeld aan alle inwoners van Tytsjerksteradiel) Deze bakjes stimuleren het apart houden van de etensresten. Eventueel kunnen ze worden voorzien van een biologisch afbreekbare zak. In het geval van laagbouwoningen kunnen ze dienen als een 'tussenstation' dat in de minicontainer geleegd kan worden. Van stankoverlast hoeft dus geen sprake te zijn.

Een andere gebruikte methode voor GFE inzameling is de herintroductie van de schillenboer. Deze kan 'hoogfrequent' bijvoorbeeld wekelijks of 2 maal per week, het GFE afval aan huis inzamelen. Op dit moment is de herinvoering van de schillenboer vooral in stedelijke gebieden. Onderzocht zou moeten worden of invoering in Tytsjerksteradiel ook mogelijk is met een duurzaam vervoermiddel (bijvoorbeeld elektrische bakfiets).

Een andere invalshoek kan zijn het voorkomen van GFE. Bijvoorbeeld door bewustwording te vergroten als het gaat om voedselverspilling. Dit is doorgaans een goede manier om GFE te voorkomen en heeft bovendien een positief effect op afvalpreventie in het geheel.

DENKRICHTING 1

DE VERVUILER BETAALT

Uit landelijke vergelijking is duidelijk dat het invoeren van een prijsmechanisme een goede manier is om de hoeveelheid restafval (verder) te beperken. Gemeenten met Diftar behoren landelijk tot de best scorende gemeenten als het gaat om afvalscheiding. In vrijwel alle gemeenten komt Diftar uiteindelijk voordeliger uit voor de inwoners.

Opvallend is dat uit de eerder gepresenteerde gegevens blijkt dat Tytsjerksteradiel zonder de Diftar prikkel al vergelijkbaar scoort als vergelijkbare gemeenten met Diftar prikkel.

Het invoeren van een prijsprikkel is een 'zware' beslissing. Het is doorgaans een politiek en maatschappelijk zeer beladen onderwerp. De uitvoering is een intensief traject. Een belangrijk advies is: 'het invoeren van Diftar doe je er niet even bij'.

Belangrijk aspect is ook de manier waarop de invoering van Diftar door bewoners wordt gepercipieerd. Vaak wordt het als een negatieve maatregel gezien. Zeker omdat de inwoners van Tytsjerksteradiel al zeer goede

afvalscheiders zijn is een negatief gevoel ('straffen') zeker niet wenselijk. Er zou dus gezocht moeten worden naar een systeem van prijsdifferentiatie met een positieve connotatie.

Nadeel daarbij is dat er gebruik wordt gemaakt van nascheiding. Een belangrijk deel van de beïnvloedbare grondstoffenstroom (PMD) mag in de restafvalcontainer. Het handelingsperspectief van de bewoners om het restafval te verminderen is dus beperkt tot vooral het GFT. De kans op een positieve acceptatie van een Diftar systeem door inwoners zal hier niet door worden vergroot. Door het gebruik van nascheiding is een Diftar systeem op basis van 'volume/frequentie' niet aan te raden, het volume is immers door de bewoners niet te beïnvloeden.

Een Diftar systeem op gewicht /frequentie is natuurlijk wel mogelijk. Zeker omdat voor de inwoners de relatief zware fractie van het GFT beïnvloedbaar is. De invoering van een Diftar systeem op basis van gewicht/frequentie vraagt een stevige investering in techniek, software, beheersmaatregelen en communicatie.

Ervaringscijfers laten zien dat er de kosten van hard- en software ca. € 17.500 bedragen plus ca. € 15.000,- per inzamelvoertuig. Daarnaast gaan veel kosten zitten in projectbegeleiding en communicatie. Zoals aangegeven is invoering van Diftar niet iets wat je 'erbij doet'. Kosten voor een projectleider zullen minimaal € 50.000 bedragen. Communicatiekosten variëren in vergelijkbare gemeenten tussen € 80.000 en € 100.000. De minicontainers in Tytsjerksteradiel zijn al wel voorzien van chips en de nieuwe voertuigen van de inzamelaar zullen zijn voorzien van lees-/en weegsystemen. Deze kosten hoeven dus niet meer gemaakt te worden bij de invoering van Diftar. Wel moet er nog een koppeling komen tussen weeg-, registratie- en belastingsoftware.

Vanuit ervaringscijfers blijkt dat de kosten per jaar voor Diftar ongeveer € 5 per inwoner bedragen. Dat zijn de kosten voor de aanslagen, extra inzet afvalbeheer en flankerend beleid). Daarbij komen nog de eerder genoemde éénmalige kosten (en de eventuele afschrijving daarvan). De baten betreffen vooral de verminderde verwervingskosten van het restafval en de vermindering van inzameling.

Door dat Tytsjerksteradiel het al relatief goed doet waar het gaat om de hoeveelheid restafval is het niet eenvoudig om de kosten van Diftar terug te verdienen. Uitgaande van een verwerkingstarief van € 82 (2019) en een belasting op verbranding van € 31 per ton is een afname van meer dan 50 kg restafval per persoon nodig om de kosten van Diftar te evenaren.

Kg rest per persoon	156	125	100	30
Verwerkingskosten per persoon (incl € 31 belasting per ton)*	€ 17,63	€ 14,13	€ 11,30	€ 3,39
*Betreft de vewerkingskosten restafval				
Kosten Diftar per persoon	€ 5,00			

Vraag is dus of invoering van Diftar, met alle organisatorische, technische en communicatieve uitdagingen niet een zwaar instrument is om een relatief kleine daling van de hoeveelheid restafval te bewerkstelligen. Het lijkt aan te bevelen om hiervoor eerst het politieke en bestuurlijke draagvlak te peilen.

Er zijn natuurlijk ook manieren denkbaar om een positieve prijsprikkel te genereren. Een voorbeeld daarvan is Afval Loont. Dit is een inzamelsysteem waarbij het inleveren van waardevolle grondstoffen ook echt financiële waarde heeft (www.afvalloont.nl). Het is een heldere manier om grondstofstromen nog gescheiden te kunnen inzamelen. Het is natuurlijk ook mogelijk om één grondstofstroom naar voren te halen. Uit de sorteeranalyse blijkt nog bijna 5% textiel in het restafval te zitten (dit komt overeen met het landelijke gemiddelde). Dit betreft nog circa 6,5 kg.

DENKRICHTING 2

SAMEN MET DE INWONERS

De inwoners van Tytsjerksteradiel zijn belangrijke partners in het bereiken van de VANG doelstellingen. De inwoners hebben immers zowel door hun aankoopgedrag maar ook door hun afvalscheidingsgedrag een grote invloed op de afval resultaten. Ze zijn daarom een logische partner om het gesprek aan te gaan hoe de resultaten nog beter kunnen worden.

Uitgangspunt bij deze gesprekken met de inwoners zou kunnen zijn dat het al heel goed gaat. In verhouding om omliggende en vergelijkbare gemeenten zijn de resultaten in Tytsjerksteradiel al goed. Maar, zoals al aangegeven is er ook nog ruimte voor verbetering.

Deze verbetering is te halen bij een aantal relatief kleine deelstromen (papier en textiel) en bij de al eerder genoemde deelstromen GFe en luiers. Maar ook door afval preventie, bijvoorbeeld door het vermijden van voedselverspilling. Om te komen tot 30 kg restafval per persoon per jaar zal echter nog een grote stap gemaakt moeten worden. Hierbij is gedragsverandering onontbeerlijk. Er zal immers veel aan preventie gedaan moeten worden om een dergelijke stap te maken.

De opzet van dergelijke programma's kan in opzet uiteenlopen van 'design sessies' tot 'gewone' bewonersavonden. De kosten en baten zijn ook afhankelijk van de keuzes die hierover gemaakt worden. Uit ervaring blijkt overigens dat van bewonersparticipatie al een autonome verbetering van de afvalscheiding uitgaat. De bewustwording heeft, soms tijdelijk, al een positief effect.

Bij JMA hebben we ervaring met verschillende soorten participatie trajecten. Zoals aangegeven zijn er veel verschillende vormen, deze lopen uiteen van digitale enquêtes, bewonersavonden. JMA heeft hier in het verleden bijvoorbeeld gebruik gemaakt van een 'afval braderie', daarbij gingen informatievoorziening en meedenken door inwoners hand-in-hand.

Ervaring laat zien dat co creatie voor goede en bruikbare nieuwe inzichten kan zorgen, zo zijn in de binnenstad van Delft verschillende nieuwe 'inzamelmethoden' samen met inwoners uitgeprobeerd. Natuurlijk kunnen er ook ambtelijk eerst verschillende scenario's gemaakt worden waaruit inwoners kunnen kiezen. Deze scenario's kunnen vervolgens in verdiepingssessies met inwoners worden uitgewerkt. Zo kan er vervolgens een keuze worden gemaakt.

Bij dergelijke trajecten is het managen van de verwachtingen (wat kan wel, wat kan niet, is er budget beschikbaar, hoe loopt de besluitvorming) van te voren goed duidelijk is voor alle deelnemers.

De vraagstelling kan daarentegen relatief open zijn "het gaat al goed met afvalscheiding, hoe kunnen we gezamenlijk er voor zorgen de landelijke doelstelling te halen".

